

Žony

Siréna! Jako polekaný pták třepotá se její hlas ve vzduchu, mísí se s mlhou, rozlétá se na všechny strany, pádí nad lhostejnými hranami střech a dohasíná kdesi v bohdaleckém lesíku, z něhož dnes stoupá bělavý oblak páry. Z vrat mechanických dílen bratří Slezáků vystřelí tři chlapci, pláště jim vlají jako praporce ve větru, ještě se upravují v běhu, nasazují si čapky, zapínají brašny, zčernalé brašny z odřené kůže.

„Holota! Jak jenom to může, letí to ven z fabriky jako splašený kobyl!“

Ale chlapci neslyší, co starý vrátný hučí mezi zuby. Vítr jim chrstne do tváří všechnu svou zlobu, déšť se spustí co nevidět. Běží přes staveniště, kde se mokře usmívají první pampelišky, dupají do kaluží, nedbajíce, že voda zanechává své špinavé pozdravy na kalhotách a kabátech.

„Žony! Žony!“

Tohle slovo nemůže Karel Mašek ani slyšet. Křičí-li to Honza Loriš, tu vždy se zachvěje, jako by mu prošlehla tělem zimnice – ano, vždyť ví, co přijde!

„Zrzku! Zrzoune zrzatá!“

Honza Loriš! Co mu jen Karel udělal, že si ho dobírá při každé příležitosti, že se mu tak protivně vyšklibá, že štve proti němu kdekoho – Vládu Herinka, Frantu Sedláčka, Zdeňka Bychla a kolik jich ještě dřepí na čtyřce, dosti prostorné dílně, kde věčně hučí automaty, kde se za jasných polední

rozlévají kosodělníky světla po olejem zamaštěných strojích. Karel Mašek by se tak rád ohradil, ale Honza je o hlavu větší a pouhý pohled na jeho kloubnaté pěsti zchladí každé rozhorlení.

„Halo, Žony, dej mi žvára!“

Chlapec se zarazí.

„Já nemám...“

Je to plachá, pokorná odpověď, Karel jako by se styděl a bál zároveň. Ale Honza Loriš jen sykne: „Co seš to za chlapa, pitomino jedna!“

A zas peláší všichni tři – Karel, Míla i zamlklý Pepík Žilka, přeskočili příkop a už jsou na silnici, která se tu pozvolna mění v předměstskou třídu. Domy jsou ještě nesmělé, jen zřídka se pozvedají o jedno poschodí nad pozemský prach.

„Tak co, Žoníku, kozy ti nechcípaly?“

„I proč by chcípaly, ty!“

„A co králíci, nestrašej tě někdy v noci, nedupou ti někdy v kotrbě?“ Honza se směje plnými ústy.

„Nedupou! V králikárně dupou!“

„Dyť nemáte žádnou! Tvůj táta ji rozštípal v zimě, povídals to!“

„Ale teď už udělal novou!“ křičí Karel v letu, hlas mu zpívavě přeskočí v ústech.

„No-vou!“ opáčí se Honza Loriš, „Žony, novou, no-vo-o-u!“

Chlapec zatne zuby. Ryšavé vlasy se krouťí po čele, pohazují sebou jako štrápece na šaškových hadrech, zrak se stočí hned kupředu, hned k zemi. Právě nyní dobíhají chlapci k plácku, na kterém minulého podzimu cirkusáci postavili svou boudu – tam se za večerů proháněla šestice bílých koní, kroutil se hadí muž, hřmotil rozbíječ talířů a kouzelník odklidil člověka kamsi do záhadného propadla, jak o tom vyprávěli Pražáci, tam mohli uvidět šedivého, jako věčně umouněného slona, velbloudy s unylýma očima, ospalé medvědy, v kleci záluďného tygra, jehož každý sval jiskřil pružností, jak sami na něm mohli nechat oči o polední přestávce. Tu pobíhali mezi křivonohými chlapisky osmahlých tváří, vidáli tu věčně nakvašeného klauna Žonyho, rezavého právě tak jako Karlík Mašků. A jméno, jímž ho volali cirkusáci, zůstalo pak šestnáctiletému učni mechaniky ze vsi Chrastiny někde v Posázaví.

„Hej, Žony, kolikpak máš pih?“

„Dej si pokoj!“

„Dostaneš tolik kaček, kolik jich máš!“

Chlapci je do pláče. Domy, jejichž řada houstne, jako by se potácely, jejich jasné obrysy mizí pod šlojířem neurčitosti. Karel Mašek vnímá jen, že jsou šedivé, šedivé právě tak, jako on je sám ryšavý. Ale zadržuje slzy, jak jen dovede. To by teprve byla voda Honzovi na mlýn.

Ach, Honza jezdí do Týnce a Chrastina je skoro v sousedství! Znají se od útlého dětství, Karlíkova matka vodila ho už jako malého chlapečka do Lorišova krámu, kde voněla skořice a ze všech stran hýřil strakatý karneval potíštěných krabic... Pak, když chodil Karel Mašek do týnecké měšťanky, vidáli se s Honzou každého dne. Byl o rok výše než chrastinský chlapec, měl o rok větší rozum. Kdypak se mu poprvé poškleboval? Marně by se Karel Mašek rozpomínal. Kluk z Chrastiny vždy vzhlížel tak trochu s úctou k týneckým. Ale v plné síle to začalo, když Karlík piloval jednoho loňského srpnového pondělí svou přijímací kostku. Počalo si ho dobírat celé hejno umouněných postav v kombinézách, byli to dělníci i učedníci, seskupili se kolem nebohého chlapce ze zlomyslnými záchvěvy líci.

„Jak to mastíš?“

„Podívejte se, lidičky, to je nemešlo...“

Chumel takových a jiných výkřiků letí nad Karlíkovou hlavou, chlapec tím usilovněji svírá v rukou pilník, až najednou probleskne zčistajasna Honzův hlas:

„Zrzoune!“

A pak lomozný chechtot...

Tomu je tak dávno, plných deset měsíců! A Karel Mašek na to nevzpomíná, vdyť se mu v továrně zalíbilo po prvních trudných týdnech, kdy tahal bedny do skladu a nosil spolu se zamračeným sluhou Mikšem putny uhlí. Ale práce v dílně, to bylo něco docela jiného! Za podzimních plískanic, za sněhových bouří v lednu a únoru, kdy poklidná světla hoří nad ponkem a motor plaší svým jednotvárným hukotem nudu a smutek zamlžených odpolední, jak blaze bývalo ve vyhřáté dílně! Někdy se klíží oči – to na člověka doléhá

nevyspání – než vždycky probudí chlapce, co vyprávějí staří dělníci, nezřídka se objeví stín zavalité mistrovy postavy... Brzy přivykl Karel Mašek novému životu. Vstává v pět a dospává v přeplněném vlaku, pak ještě na pražském předměstském nádraží a v tovární šatně. Teď už mu nepřipadají podivnými hrníčky s obědem a baňka s polévkou, již o dvanácté ohřívá na kahanu. Smířil se dokonale s vědomím, že každý z příštích dnů poběží stejnou cestou, že se volné nebe bude klenouti nad jeho hlavou jen v neděli. O polednách se rozbíhají po továrním dvoře, někdy se vyrojí na stavenisko, proběhnou se napříč neuspořádanými ulicemi a nejednou Karla Maška popadne nějaká touha a musí dál mezi spleť domů... a zapomíná téměř, že hodina odletí dřív, než se naděje... Do pěti je dlouhá doba. Líně se vleče čas, ale přece nadejde chvíle, kdy se Karlík myje a převléká ve špinavé a šeré šatně pod dílnou a potom dovádívě kluše na dráhu.

Tri jezdí tím směrem. Honza Loriš, je to s ním někdy pravé utrpení. Bůhvíco ho to posedne a nenechá na Karlíkovi místečka celého. Pocuchá ryšavou hřívu. Bije ho loktem, jak jsou namačkáni na dusné chodbičce, hned se mu zase omlouvá se směšnou zdvořilostí. Zmocní se Karlíkovi aktovky a zabavuje, zbylo-li tam co Karlíkovi k jídlu. Karlík Mašek hledá po očku pomoc. Doprošuje se nesmělým pohledem u sousedů, u Pepíka Žilky především. Ale ten jako by ani neuměl promluvit, z tváře mu číší lhostejnost. Karel Mašek se přece jen smíří s osudem, jak by také ne. Vždyť Honza není zlý hoch, chraň Bůh!

Chrastina se choulí v údolí mezi sázavskými chlumu. Karel Mašek nemá daleko od týneckého nádraží, slabou čtvrt hodinu. Jejich chalupa se hned bělá na kraji vesnice... Starší bratr nějak churaví, otec je z toho všecek nesvůj. Kašle a nařká na píchání na prsou. Na dvanácti korcích se vlní osení ještě zelené, Karla Maška to láká, aby se rozběhl po mezi, aby se skulil do trávy a chytl chrousty či chrobáky. Tam dál se tmí les...

„Musíš se přičinit, Karle! To víš, já se dřel od deseti roků, ale co to je chalupa. Ať nám neděláš ostudu, hezky se chovej...“ Otec, zhnědlé, svrastělé čelo, občas napomíná mladšího syna.

S jakou radostí, již zářil každý vlásek na jeho těle, přiběhl Karlík s první výplatou! Z daleka šermoval už dvěma zbrusu novými dvacetikorunami,

kdekomu je ukazoval – bratrovi, rodičům, i kozičky musily je pohladiti dobřáckými pohledy – a ústa křičela:

„Penízky! Mámo, penízky! Copak si koupíme?“

Ale matka zabavila chlapcův výdělek. Pokaždé v sobotu musí Karel Mašek řádně odevzdávat týdenní mzdu. V tomhle neznají rodiče žertů.

„Ne aby tě někdy napadlo něco utratit! Potom – Pán Bůh s tebou!“

Chlapec bere smrtelně vážně všechna přikázání. To by tak scházelo, aby se někdy proti tomu prohřešil! Neumí si představit, co by se všechno stalo – snad by se zbořil celý svět!

A tak život běží svými kolejemi, pevnými, přímými kolejemi, ani nevíš, že zima se už přehoupla, je tu už jaro, letos vlhké, zahleněné věčnou mlhou...

Město Karla Maška očarovalo. Kdyby ses ho zeptal, jaké je jeho nejvroucnější přání, odpověděl by bez váhání: „Bydlet v Praze!“ Jen jednu tvář zná chlapec z Chrastiny. Zná jen spěch zástupů po ulicích, zvonění elektrik a hukot aut, zná obchody ozářené za večerů tak podmanivě, pochod světél na velkoměstských třídách...

Něco se v něm roztouží, když probíhá městskými ulicemi. Závídí Frantovi Sedláčkovi, Zdeňkovi Bychlovi, Vláďovi Herinkovi a všem z Prahy. Rád se přitoci do té společnosti, aby poslouchal zkazky z jejich úst.

„Tak co budete dělat v neděli, kluci?“

Zatají se mu trochu dech při téhle otázce.

„Půjdem na fotbal –“

To slychá Karel Mašek pokaždé. A hned se mu v hlavě vynořuje předivo vidin: sportovní stadion, kde se u vchodu škádlí pestré klubové vlajky s větrem, lidé, marně se tlačící u pokladen... potom – co potom? Snad udupaný obdélník tak jako u nich v Chrastině, za zábradlím snad pokřikuje sto, dvě stě úst... Cože, deset, dvacet tisíc diváků? Karlíkovi se tmí v očích... Toho veselého pokřiku! A chlapec při pouhém pomyšlení poskočí radostněji, v očích mu zahoří dychtivý oheň.

„Zapadnem do kina –“

Tě zábavy si Karel Mašek dvakrát, třikrát do měsíce dopřeje také. Ale v Týnci. Jakkak to vypadá v Praze? Brzy to chlapec poznal. Někdy počátkem

řijna měli v pokračovací škole představení. Velký pražský biograf je pohltit na dvě hodiny. Avšak Karlík pociťoval tenkrát rozčarování. Tisnil ho podzemní sál. Trochu se mu zatočila hlava, když vzhledl k stropu a pomyslel, že nad ním strmí pět poschodí. To v Týnci je jinak. Tam nemusíš dolů po schodech, a kdyby ses proboural zdí, usmál by se na tebe volný den...

Někdy se Franta chvástá.

„Včera jsme ti sbalili dvě záby! Měl bys je vidět, Žony!“

Ale Karel Mašek nezakouší závist. Holky? Těch běhá po Týnci a po Chrastině! Styděl by se leda před pražskými slečinkami, pošklebovaly by se mu, že je špinavec... A tak se chlapec dává do smíchu, poněvadž o Frantovi kdekdo ví, že toho napovídá ažaž...

Daleko více vábí Karla Maška pražské obchody. Tu u továrny je to chudé. Ale cestou k nádraží, jak přibývá ruchu, prokvétá šedá jednotvárnost zdí stále bohatšími výklady. Tady se chlapci často zastavují, ohmatávají žádostivým zrakem tu nesmírnou hojnost bohatství. Karel Mašek posmutní pokaždé.

Kdepak na to vzít?

Jednou se svěřil Honzovi Lorišovi.

„Proč na to čumíš, aby se ti sbíhaly sliny? Di si svou cestou a mysl si na Chrastinu, ty... zrzáci!“

Karel Mašek se chvíli nad tím zamýšlí. Ale Honza Loriš, o rok starší, o rok zkušenější, má přece jen pravdu. A tak běhávají chlapci teď nevíšmavě okolo svůdných skleněných ploch, Honza Loriš, toho vždycky posednou rošťácké choutky, musí křiknout na děvčata, nedá mu to, aby někdy některou v chumlu nezatahal za vlasy. To Karel Mašek vždy vezme nohy na ramena a peláší pryč, jen aby nepřišel do nějaké mely. Honza s tím už měl nejednou nepříjemnosti, kdysi ho chytil strážník a pohrozil mu, až týneckého hrdinu polila krev a s rozpačitým, tékavým zrakem se plouhal potom po ulicích k dráze...

Dnes se Karel Mašek zastaví opět před výkladní skříní. U Peterů mají novou výlohu, chlapci to bije do očí. Veliká kartónová panna s červenou sukni, v ústech a mezi prsty balíčky čokolády, zmizela a místo ní se tu teď tyčí celá pyramida krabic, pestře pomalovaných, vidíš na nich hvězdné nebe, africkou

poušť, na níž se závějemí písku vleče karavana, cizí město v pestrých barvách, fialová, rudá, žlutá září tu ve všech koutech... A Karlík ví, co je pod vikem.

Na mísách svítí dorty s polevou...

„Hele, zase tu bloumá. Povídám ti, pod!“

Nějak se Karel Mašek nemůže odtrhnout.

Ach, Pražáci! Ti mají dost peněz. Ale co si počne on, ubožák z Chrastry, jehož výdělek putuje vždy do matčiny ruky – a ta z něho vydává jen jednu do měsíce, když si chlapec kupuje jízdenku do práce a zpět? Pak prohlíží peněženku, ale na jejím dně se krčí leda padesátník, jediné jmění.

Než, to není jen u Peterů. Svádí to před nádražím, tu u uzennáře visí narůžovělý salám... párky... A svádí to před lahůdkářským krámem, kde Karel Mašek jako by vdechoval svým chřípím směsí kořených vůní...

Rozbít okno!

Probourat se jako zloděj!

„Hlupáku! Buď rád, že máš své brambory a že ti neokoral chleba!“ zubí se Honza Loriš.

Nerad, těžce odtrhuje chlapec roztoužený pohled od výkladu. V uších mu hučí. Únava padá mu do celého těla, nohy jsou dva ztuhlé žulové sloupy, hlava jen klesnout do podušek.

„No tak, Žoníku! Copak to jsou zase za vrtochy?“

Tomuhle Honza neporozumí. Nikdy neporozumí. Nepochopí, proč člověk zesmutní tak náhle... Neví, netuší, jak to všechno v chlapci hraje...

Karlík zírá vytřeštěně kupředu. Je to nesnesitelný pocit, nosit v hlavě neustále ten marný prelud světla, překypujícího takovým bohatstvím. Dnes to Karla Maška posedlo silněji, dnes není s to, aby se ovládal...

Jakpak to asi chutná? Barvy dortů, máslová žlutá či kakaová hněd nádivky mu víří před očima, je to už k nevydržení.

„Hele, ty troubo, necháš si tu tašku,“ probudí ho Honza Loriš, když vlak zastaví na týneckém nádraží.

Celou cestu nestál za nic. Nebylo s ním rozumné řeči.

Míla se ptá, kolik hodin má na maticích. Karlík procedí něco mezi zuby, něco nesrozumitelného. Žádá ho, aby mu zítra půjčil vrtačku. Karlík

nevnímá, Honza mu dupne na nohu, až chlapec sykne, tu teprve se vytrhuje ze svého snění.

Letí domů, jako by doufal, že tam cosi bude – co, co jen pro Boha? Zšeřelá místnost ho vítá tmavým tichem. Karlík pokládá hlavu na stůl – tak smutně, velice smutně!

Přichází matka.

„Musíš se mi tu válet, ty lenochu!“

A hned přikazuje:

„Naštípeš dřevo! Vodu nanosíš!“

Pomalů, řekl bys lenivě, se vleče chlapec pod kůlnu, kde se kupí hromada smolných polen. Dnes se mu protiví ta vůně, jindy tak nerozlučně spojená s představou domova, Chrastiny, jejími vlnivými poli... Práce mu téměř neubývá. Ne a ne se dočkat noci – proč čeká noc? Aby bylo blíž zase jitro, aby zas byl v Praze... v výkladních skříních...

„Pospěš si, hezky čiperně!“ rozřízne matčin hlas jeho samotu.

Jako stroj pracuje teď chlapec. Ruce protivně páchnou po oleji. Výpary dřeva podivně hatí chuť; na jazyku vyvstávají protivné sliny, tak nějak zahořklé... Odplivuje si. Nos vdechuje trpkou vůni, cítíš zápach hnoje z chléva...

Což může tohle vydržet?

Večer sedí nad hrnkem kávy. V ústech přealuje kusy chleba, nechutné žvance.

„No tak, jemnostpán,“ bručí otec, „není mu žrádlo po chuti!“

Jak podivně se to lesknou chlapcovy oči! Jako by v nich zazářila fata morgana vzdáleného města s povodní světél, v jejichž oslnivém oparu tonou ty dráždivé obchody!

Uléhají.

Noc je pro chlapce utrpením.

Neklidně se přealuje z boku na bok, všechno svrbí na těle, hustá tma tíží oči, únava spadla, jako by ani nebyl ráno vstával o páté, jako by se celý den nepachtil s ruční vrtačkou. Pohání ho to rozběhnout se, poskočit jako v náhlé radosti...

Tak se zmítá snad hodinu, snad dvě, oči, které neprohlédnou tím těžkým závojem noci, bolavěji. Usíná a zas jej to pronásleduje ve snu... mýsy, ozářené

světly, jejichž odlesky víří na mramorových stěnách neskutečného sálu... tak nějak si představuje vnitřek pražských domů... tu na stole oslnivá nádhra hodů... ale chlapec padá z výše doprostřed, mýsy se rozbíjejí, střepiny zvoní naříkavě a moučníky, v nichž jako drahokamy září ananaso-jahodový krém a co ještě, letí k zemi, dech se zatají nad tou zkárou, než Karlík nepolapí vidiny, rozpliznou se mu v neurčito, zastěná a procitne zas do tmy, oknem jen nesměle vyhledá hvězda na nebi ještě nepročištěném.

Chtivě se sbíhají sliny... teď, v noci! Ale v polici spí leda pecen chleba.

Co bude zítra?

„Dávej pozor, Mašku!“

Karlík cítí na šíji horký a netrpělivý dech továrního mistra.

„Kolik jsi toho zase zkazil?“

Čisté prsty dílovedoucího se špiní mastnou maticí.

„Nesmíš tu chrnět, člověče!“

Karel Mašek mlčí. Co by mohl odpovědět? Říci mu, že jeho oči jen zalétají na hodiny na zdi, o kolik zas poskočily ručičky na své jednotvárné pouti? Pochopil by pan Hájek, že dílenské zdi ho tísní jako těžké okovy, že u Peterů mají tolik dobrých věcí, až přechází zrak... že chce jen vylétnout ven, rozběhnout se po ulicích k výkladní skříně a stát před ní, stát marně, zbytečně... Ne, tohle se nesmí nikdy dovědět, tohle se nesmí dovědět ani starý Rada nebo Pařízek, Karlíkův parťák.

„A hod' sebou, loudáš se s tím jako funebráci!“ sviští ještě okolo chlapcových uší. Po mistrovi se na chlapce sesypou další, příběhne Pařízek a plisní ho, objeví se Rada, Skřivan, poučují, nadávají, až sluch zaléhá!

A v poledne, kdy se šedá závora mraků protrhává a slunce se lije na město, až jiskry tančí po hřebenech střech, šumí na schnoucím chodníku předměstské třídy rychlý dusot Karlíkových kročejů, chlapec kličkuje mezi chodci, vrazí tu a tam do něhoka, jak se valí lidé z továren a krámů, až konečně dobíhá k Peterovým...

Již zpoza zmizely dorty na mísách.

Tu se vynoří z temna cukrárny školák s kornoutem zmrzliny a zaboří chtivě do ní svůj jazyk. Objevuje se děvče v bílé zástěře a vyvěšuje štítek „Mražená káva“.

Nadarmo se utápí Karel Mašek ve svých touhách. Běží zas do továrny, skrčí se pod ponkem a vyprázdni svůj kastrolek. A sní při bramborech o dortech.

Zmlsaný!

Projede mu to hlavou. Co by mu řekli doma?

Ale už je pozdě, už ho to drží plnou silou. Karlík teď neví už o ničem jiném, na nic jiného nemyslí.

Honza Loriš se mu zas šklebí, protiva jeden!

„Tak co ty, zrzku! Eště blbneš? Nezapomněls už na ty hovadinky?“

A Karel Mašek zesmutní jen více.

Teď už poslední úvahy. Kam povedou? Doma nedají, Karlík se nesmí ani opovážit. Ale nějaký nápad se vtírá stále mocněji do chlapcovy mysli.

Honza Loriš...

Směje se mu...

Peníze...

Pomsta...

Strach?

Ještě Karel Mašek váhá.

V neděli se konečně svět rozzáří. Jaro, skutečné jaro! Nebe rozkvétá modří, hlubokou, čistou jako sklo. Slunce se lije vodopádem paprsků na tvář Karlíka Maška, na ruce, na záda, na celé tělo, dosud nezbledlé. Utíká po mezi, pes Haryk mu štěká po boku, zas ho předběhne, ztichne, vyplazuje jazyk... Les šumí chladnou píseň, ale Karlík se rozvalí raději na trávě, jeho pokožka polyká sluneční zář a oči tuší za přivřenými víčky jas květnového odpoledne. Zvedá se vánek a lelkuje nad chlapcovým čelem. V lese křičí sojka...

Zitra! Což kdyby se toho odvážil? Mihne se mu obraz Prahy... Peterova cukrárna... vůně... Jdi, Karlíku, vždyť by to prasklo! Což nevíš, že Honza Loriš je jako ostrůvek na svou peněženku? A jak také ne po tolika krádežích! Je tomu přece necelý měsíc, kdy Franta Houdek přišel na pětce o dvě stovky.

Karel Mašek uslyší kroky. Lehké kroky, sotva šelestí tráva. Posadí se a protírá si oči, slunce mu je zlíbalo a zmámilo.

„Zrzek! Zrzek! To je shledání!“

Honza Loriš se tyčí nad chlapcem, není sám, Karlík rozeznává ještě temný stín, ještě jeden za ním...

„Koukej ho, jak se tu smaží!“

„Jak je červeňoučke!“

Teď už Karlovi spadla z očí světelná mlha. Týňáci Joska Chlum a Mirka Lukeš... Tahle společnost se protíví chlapci z hloubi duše.

„Jděte si svou cestou!“

Honza Loriš se usklíbne.

„Copak se to stalo? Žony se dneska našňup!“

Karlík usedá zas, opět mhouří oči proti světlu. Ale hoši nepůjdou pryč.

„Kdopak tě tak rozcuchal, Karlíku?“

Mašek trucovitě mlčí.

„Tak co, zrzavěj, už máš holku?“ šeptá Mírek Lukeš a Joska připojí:

„Povídají po Týnci, že sis namluvil Mařenu Sládkovu. Ta se tak pro tebe hodí! Chacha, nemá zuby!“

Honza Loriš vyskočí.

„Kdepak, kluci. Našeho starýho – továrníka! Tu, prej...“

„Tak povídej, zrzoune!“

„Pročpak dnes nemáš rande? Halo!“

Najednou to Karlíka Maška zabolí, cítí tíhu toho všeho posměchu, v hrudi se mu něco sevře, ne a ne to v sobě udržet, prosakuje to celým jeho tělem... Ruce se rozmáchnou a udeří Honzu do zad.

Povel k boji. Divá radost zazáří z očí, které zkrvelačnely. Žony plane, pihovatá tvář hoří dvojitým ohněm. Ale už se na něho vrhli, už ho sevřely pevné spáry, Karlík se rve, jak jen může, rve se hlava nehlava, pokusí se dát Honzovi stoličku, chytí Mirka za kšticí, je to však přesila, jsou všichni větší a starší... Těla sebou zmitají v prudkém slunci, Haryk se sápe na ten pružný chumel, než Franta ho odkopne, konečně je zápas rozhodnut! Ještě se zmitá Karlík na zemi, ale to je jen poslední křeč, Honza už na něm klečí, Mírek rve trávu, cpou ji Žonemu do úst, chlapec se dává a plivá, nic mu to nepomáhá, cpou mu do úst nové a nové žvance, jejich prsty rozčísnou mu vlasy, zkroutí mu ruce, Žony by řval, kdyby mohl, kdyby mu Honzova dlaň necpala do úst ty protivné zelené chuchvalce...

A potom bijí chlapce hlava nehlava, bijí ubohého, bezmocného, až konečně jej zanechávají osudu, jako by se jejich zuřivost nasýtila.

Žony se těžce zvedá, zatíná pěsti, zahrozí do prázdna, než násilníci ubíhají po pěšině k lesu a za chvíli zmizí tam někde v přítmi mezi kmeny. Zahrozí ještě jednou. Jak bolí záda! Ani necítí své paže, jsou jako zpřerážené, Haryk se líká k jeho nohám, prosí, aby ho pán pohladil, ale ten nemůže, není prostě schopen sehnout se, tak ho zřídili.

Cože, tohle snášet? A kdo že tohle spískal? Snad ne Karel Mašek? Že první pozvedl ruku? – – Honza! Honza! Ten přivedl kluky! Teď už to ví, že se musí mstít... mstít za celé toto příkoří, za všechny rány, které tak bolestivě dopadly na jeho tělo!

Zkolébán tím pomyslením rozloží se Karel Mašek zas v trávě, kde jako rána zeje rozválené místo. Je mu sladko. Je mu lehkou.

Dnes já, ale zítra ty!

Na týneckém nádraží o půl šesté ráno bloumá Karel Mašek zas s odřenou aktovkou, je pondělí, jindy tak protivný den. Mlha zápolí s ranním sluncem, její vlákna obestírají obrysy stromů, kopců a střech nad řekou, ani netušíš, že je vzadu šerá budova rozlehlé továrny, až tam, kde hučí splav. Honza Loriš se objevuje na nástupišti a Karel Mašek rychle popojde o třicet kroků. Myslenky mu víří mozkem jako kotouče smetí ve větru.

Jakpak to udělá? Po očku pozoruje Honzu, ale ten se ani nehýbá, nevšímá si ho, opírá se o zeď nádražního domku a dospívá. V duchu se mu vynoří obraz jejich dílenské šatny. Tam v koutě má Honza svou skříňku, tam uzamyká peněženku, jež nikdy nevyschne. Třicet, čtyřicet korun jistě, Karlík si dobře vzpomíná, že si ji Loriš zastrkuje do náprsní kapsy.

Zdalipak to vypácí? Přeslapuje z místa na místo. Jak ne! Kdysi ztratil klíček od své skříňky a tu se dobýval násilím. Dvířka tenkrát povolila, jak jen několikrát mocněji zacloulal, však je u Slezáků všecko zrezivělé a zpuchřelé.

Ale už je tu vlak a vyruší Karla Maška z myšlenek. Nastoupí rychle do zadního vozu, sem jistě Loriš s ním nepoběží. Smáčkne se u okna na chodbičce, je tu tolik těl, div ho nerozmačkají...

Cesta je dnes nekonečně dlouhá. Davle – Vrané – Zbraslav – Rychleji, rychleji! Proč se ti lidé tak courají při nastupování!

Nechtyí ho nikdo při tom? Ale ať, ať! Povi všem do očí, že není zrzek, že mu už tohle nesmí nikdo říkat! A třeba samotnému továrníkovi bude vyprá-vět, jak ho zbili!

A dorty, dorty! Na ty chlapec jako by ve svém zápalu pozapomněl. Avšak hned se to ozývá, celým tělem mu proudí nějaké teplo, když si uvědomí, že v poledne snad už...

Co?!

Hody!!

V továrně dnes běží stroje halasněji. Hlučněji pracuje chlapcovo srdce. Honza Loriš dřepí u ponku na druhém konci dílny, zády k automatu. A Karlík točí tak jako po celý týden matice, snaží se být klidný, chce se plně soustře-dit na práci, nesmí dnes udělat jediný zmetek.

„Mašku! Skoč mi do skladu!“ Pařák Pařízek nakazuje, aby sehnal kus mosazného plechu a šroubky. Chlapec ani neposlouchá, co nad ním mluví. Je po deváté... Sklad je v podzemí, musí proběhnout šatnou. Bude tam sám. V tuhle dobu – v tuhle dobu se tam jistě neobjeví starý Hájek, natož někdo z kanceláře! Ne, jistě ne! A kdyby přece! Potom – Ale to je hloupost!

Vybíhá z dílny, pádí dolů, rozhlíží se... Tady nikdo, tu jsou dveře k lakovně, ale za nimi jen zvucí zábava, hvízdají tam, pokřikují – U Peterů již naplnili výklad... Ozve se bolest v zádech, nohy jsou jako naběhlé, samá modřina.

V šatně se protahuje šero. Uzoukým okénkem padá světlo jarního dne. Skříňky se tmějí v řadách jako přízraky. Je ticho, jednotlivé ticho, jen tam v dálce, v nepředstavitelné dálce bouří stroje, Karlík to spíš tuší než vnímá... Z takového mrtva je chlapci až úzko.

Tu v koutě, ano, číslo čtyřicet! Skříňka je z plechu, poškrabaného už, počmá-raného a polepeného fotografiemi filmových hvězd... Karlík zavírá dveře.

Br, zima roztřese jeho lehce oblečené tělo.

Pomalou, po špičkách – zrak bloudí po všech věcech, po umyvadle, koši na odpadky, po sloupech, které podpírají strop – nějaké nepřítelství vane z těch neživých tvarů, které budou svědky jeho činu.

Kdosi jde, Karlíkovi se úzí dech, slyší, jak kroky šelestí po schodech... Dveře lakovny vrzly, sláva, sláva!

Ach, proč tu ještě stojí?

Což, propásne-li tuto příležitost?

Ne, ne, to se nesmí stát!

Teď, teď!

Rozhoduje se, sází všechno na šťastnou kartu. Už by necouvl, ani kdyby vešel sám mistr Hájek...

Skřínky jsou na zámek. Ale dvířka dobře nepřiléhají, Karlík ví, že stačí vrazit nahore nebo dole železnou tyčku... Snad mu poslouží veliký hřebík...

A pak hned jistě...

Co to? Dvířka se vzpírají a celá řada skříněk, roubících vlhkou zeď, se posměšně šklebí jeho námaze.

Peterovi...

Zuřivě páčí chlapcovy prsty hřebíkem, zámek vítězně odolává a odráží všechno jeho úsilí s pohrdavým klidem.

Budou hody, Karle Mašku!

Poslední pokus – nadarmo.

Ale v kapse se tají kus drátu, podivně stočeného, tak to mívají zloději... Před týdnem jej udělali s Frantou Sedláčkem z dlouhé chvíle, byla to tenkrát jakási sázka. Dnes jej objevil Karlík na dně své zásuvky u ponku, objevil jej jako dobrotivou náhodou. Od rána jej nosí v kapse své kombinézy, málem by teď naň zapomněl. Rychle jej zasune do klíčové dírky... Mechanika, to jsou všechna řemesla, copak by to bylo, aby Karlík nedokázal takový zlodějský kousek!

Dvířka odstupují od zámku!

Ještě se chlapec rozhlédne... Ne, opravdu nehrozí nebezpečí!

Na ramínku visí Honzovy šaty. Chvatně se noří ruka do náprsní kapsy, v téhle peněženka není, snad v druhé, ano, ano, tam, už ji má v prstech, otvírá... tu se nepořádně proklubává fialová desetikoruna, bankovku nesmí vzít, bylo by to příliš nápadné, Honza by hned objevil krádež a pak... Ale postranní pouzdro nabobtnává kovem, tam teď putuje Karlíkova dychtivost. Spěšně odpočítává... padesátník – koruna – dvě – tři – čtyři – pět –

Vzít víc? Pročpak ne? Šedé světlo si poskočí na mincích. Jak to vábí!

Karel Mašek bojuje s pokušením. Ještě jednu jedinou! Jak by to mohl Honza poznat, má tu při nejmenším dvacet korun drobných, to jistě svačinář Mikš! Prsty vytáhnou bez rozmyšlení nějakou minci, snad je to koruna, snad šesták, ale už poslední, chvatně zasune peněženku do Honzovy kapsy, což kdyby se tu právě teď ukázal, čert nikdy nespí!

Zalévá ho uspokojení, hřeje ho v hrudi, je mu pojednou nějak volno – za chvíli – za chvíli se splní sen!!

A Honza Loriš, och, až ten objeví, že mu peněženka váží méně, jak zeze-lená, jak mu na tváři naskočí zlostné skvrny!

Ale přece se Karlík čehosi bojí.

Honza uhodne... Vzpomene si na včerejšek...

A když ne, bude pak pomsta dokonalá?

Šest korun!

Zbohatlíkům stoupá štěstí do hlavy.

„Kde ses coural, voslíku!“ vítá ho parták Pařízek, když Karlík konečně přináší ze skladu žlutavý mosazný obdélník, když jeho dlaň vyklopí šroubky. Kdyby se tak dovtípil, co se událo za ty minuty! Krev se nahrne do tváří, je mu tak trapně, utekl by nejraději. Ale přece mince v kapse hřejí, tak mile hřejí!

Či pálí snad?

„Má to po neděli, je to vyválený, ale do práce aby to člověk honil!“ bručí si Pařízek a Karlík by se propadl –

Hanba!

Štěstí!

„Tak koukej hezky dělat, ta série musí dnes bejt!“

U Peterů snad už doprodávají...

Poledne.

Elektrika ospale zvoní na konečné stanici a kdekdo letí ven, aby se rozložil na trávníku před továrnou. Ti, kteří mají v okolí své domovy, svá štěstí a své trudy, vinou se v modravém proudu po ulicích.

Jaro líbá zemi.

Dnes předebral Karlík celý zástup, všechny ty uspěchané otce, kteří si na hodinku chtějí zalaškovat s ženou a dětmi.

Milý Bože, jmění v kapse!

Jak vesele řinčí peníze při běhu!

A Karel Mašek se zamýšlí.

Copak asi dostane? Nezažije bodavé rozčarování, až doběhne k Peterově cukrárně a přivítá ho poloprázdný krám se vším smutkem holých mís? Prchnou-li mu ananasové řezy, ty, na které mu kdysi o vánocích dávala nebožka babička, nebo čokoládový dort, tak skvěle hnědý, že cítí již rozkoš při pouhém pomyslení... Kolikpak asi stojí kornout plněný sněhem?

Tu se Karel Mašek zarazí.

Vystačí šest korun?

Pojednou si spílá zbabělců. Jak ho tak najednou mohl přepadnout strach, že Honza objeví pachatele! Proč nechal desetikorunu, proč nepřekonal touha hloupost?

Čeho teď vůbec užije?

Vždyť jeden kousek stojí – kolik stojí? Korunu a víc, dvě... Karlík v běhu počítá. Dva dorty, jen dva, chce-li si dopřát kalíšek zmrzliny!

Uříceně se vřítí do Peterova cukrářství.

Čistý, bílý dech ho ovane ze všech stran...

Vůně, ty lákají... Usedá u stolku a poroučí.

„Dva čokoládové dorty!“

Kdypak se mu snilo, že se tento okamžik stane skutečností?

Přinášejí na skleněných miskách, ta zářivá hněď nádivky! Kdyby ho tak teď viděli doma!

Kdyby ho viděli...

Bojí se domyslet. Ale to jsou hlouposti, nejlépe mávnout nad tím vším rukou, nechat všechno osudu... Vidiš Karlíku, ještě bolí celé tělo a ty bys litoval své pomsty! Lžička se zaryje do těsta a ústa se nemohou dočkat, až se první sousto rozplyne v slinách.

Copak asi dělá Honza? Zdalipak se už podíval do peněženky? A Karlík si v duchu představuje jeho protáhlý obličej, kletby, které mu vytrysknou z hrudi. Honza, ten jich zná, až člověku zaléhají uši!

Při tom pomyslení zhltně Karlík s dvojnásobnou rozkoší své dorty.

„Zmrzlinu!“

Jak se to dnes rozkazuje!

Chladná růžová a žlutá kaše mrazí v ústech a Karlík polyká teď pomaleji a pomaleji...

Cože, už půl kalíšku zmizelo? Nechce se mu ani věřit... Již jen špetka té nestálé dobroty, která se na dně mění v bezbarvou sladkou vodu –

Ale přece se Karlík odhodlává a poslední zbytky mizí v jeho útrobách.

Dost, už dost –

Karlíkovi zůstává padesátník... a v ústech smutné sladko...

Och, ještě není pomsta dokonána! Ještě vrhá Honza zpupný pohled na Žonyho, když řeže u soustruhu závit.

Po tři dny nosí v sobě Karel Mašek touhu vloupat se znovu do peněženky... Po tři dny zakouší něco jako výčitky svědomí. Vždyť je to krádež, sprostá zlodějna!

Ale ať, kdopak by dále snášel zrzouna... a Žonyho!

Ne, ne, ne, Karlík již není ryšavý Žony, není ten odporný cirkusák, na kterého pokřikovaly umouněné děti, kterému se smáli kluci z fabriky! Je Karel Mašek, je chlap a mstí se!

Tak trochu se bojí cesty. Honza Loriš jako by mu byl neustále v patách. Nastoupí do zadního vozu, Honza za ním. Uteče na chodbičku, ale jen se trochu uvelebí na služebním sedadle, už má vedle sebe Loriše.

„Žony, jakpak se daří po vejprasku?“ šklebí se.

Chlapec z Chrastiny mlčí.

„Žoníku, poď, já ti pofoukám –“

A to rozplameňuje Karla Maška tím více.

Ne, ne, ne, pomsta není rozhodně dokonána!

Ale příležitost jako by mu naschvál utíkala. Povaluje se v šatně, kde schováni za sloupy pokuřují ulejšáci, a vyčkává. Vyčkává, až osamí. Smůla se mu

lepší na paty. Jen zmizí poslední flákač, vynoří se z postranních dveří Mareš, ředitel oddělení – hromobití se vznáší na Karlíkovu hlavu. Jindy chce odběhnout z dílny, zastaví stroj... ale dílovedoucí Hájek ho měří od svého stolu zkoumavým zrakem a Karlík vytuší, že by mu šel v patách.

Čas od času se to ozve v duši.

Nejistě se potácejí myšlenky v takových chvílích. Honza Loriš... prozradili se to přece jen... vyhazov! Vyhazov! Jaké je to příšerné slovo. Nesmysl, nesmysl!

Jen dál, Karlíku, běda ti, zastavíš-li se!

Celkem si tím Žony potom neláme příliš hlavu. Hodiny by se vlekly jako pohřební procesí, kdyby na to stále myslel.

A Honza Loriš, jak si furiantsky chodí! Ruce v kapsách, rty sešpulené do písničky, ach, nepocítil, že peněženka je o tolik mincí lehčí!

To Karlíkovi nedá pokoje.

Vyhazov... ta obluda, jak se zubí ve všech koutech!

K smíchu! Mysli si na dorty, Karlíku!

Tak nadchází nejpamátnější den, poslední májový den, nebesa planou dopoledním sluncem a jejich žár zlatí vůni bezu, který už pomalu odkvétá. Na továrním dvoře se promodrává v nejzazším koutu, až tam, kde ční Slezákova vila. To Karlík pozoruje úzkým okénkem v podzemní šatně.

Tenhle rozjásaný den dopadá Karlíka při novém činu.

Zas vypáčil dvířka...

Zas ruka chvatně loví v náprsní kapse...

Opět se prsty rychle noří do kožených pouzder a vyloví desetikorunu, jež rychle mizí v kombinéze, hle, ještě tu něco má! Ještě jednu, ještě jednu!

A korun mu přibýlo –

Karlík je všechen bez sebe.

Vzít, co se nabízí?

Vyprázdnit peněženku?

Chvilíčku váhá, je to vskutku jen nepatrný okamžik. A pak vše vysype do dlaně...

Hotovo!

Je po všem!

Už je pozdě mít strach, Karlíku! Teď jsi vsadil na jednu kartu, ani si to neuvědomuješ, jsi jako opilý, vrazíš do starého Rady a neslyšíš, čím tě častuje – popadáš sotva dech, chvěješ se celý, jako bys tryskem proběhl kraj světa...

Kdyby ses tak mohl zadívat ven a uklidnit se!

Ale oči nevnímají vodopád světla radostně se deroucího do dílny, sotva zavadí o modrý smích oblohy a o cihlovou červeň továrního komína. Je zle po činu!

Můry vylézají ze špinavých koutů a zlověstně krouží nad Karlíkovou hlavou. Je to tím horší, že kromě Karlíka nikoho nepoděsí, nikdo je nespátří...

Nerozvázanost... Pomyšlení na hody, kterými mu kyne dnešní poledne, hořkne v ústech.

Karel Mašek se bojí.

Před polednem to v něm hrkne hůř než v rozlámané mašině. Objevuje se sluha Mikš – tak jako po každé – basu v ruce, kolébatě se loudá mezi hučícími soustruhy a frézami.

„Pivo!“

Honza Loriš vytahuje zpod ponku sklenici, Karlík ho sleduje horečně planoucím pohledem. Neslyšet, co ti dva spolu hovoří, automat pohltí každý hlas. Ale Honza hledá peníze, není o tom pochyby, obrací na ruby své kapsy, zřejmě nadarmo. – Proboha, teď se jistě rozběhne do šatny... teď objeví, že se jeho jmění propadlo do země... Budou šacovat... Žonemu je jako odsouzení pět minut před popravou.

Honza už odchází.

Ale Karlík vidí také, jak Pepík Žilka křičí na Loriše, až přehluší automat:

„Já to za tebe zatáhnu!“

Na chvíli padá Karlíkovi kámen ze srdce.

Zas sedí v poledne Karel Mašek v Peterově cukrárně. Dnes není skromný, poručí si ananasové řezy a dortů – och, kolik jich jen vidí – čokoládový, kávový,

rumový... Vyloví z kapsy zmeť papírků, mezi nimiž se proklubává dvacet korun – a drobné... Počítá...

„Sedum kousků mi dejte.“

Přinášejí.

Dnes vyzdobili nějak přepychověji všechny dorty. V polevě se třpytí kusy ovoce, tak zářivě se lesknou...

Honza...

Karlíkem to trhne.

Ted' třebaš objevil...

Nebo ještě ne, ještě ne... Kdyby tak mohl dohlédnout až do továrny, co se děje! Ale je-li zle – prasklo-li to – co ted', co ted'?

Chlapec zapudí myšlenky. Na talířku se směje ananasový řez, láká, vábí, kdopak by si kazil chuť! Na jazyku se rozplývají dobroty jako pozdrav z ráje. Ale dort mizí za dortem... Poslední kousek, čokoládový, zbyl ještě...

Dnes naposledy...

Rozloučit se s tím...

Hele, blázínku, vždyť ti ještě zbylo peněz –

Co s tím? Schovat na zítřek?

Ale Karlík se zvedá, zaplatí a vyběhne z cukrárny. Pročpak... Ne, rozhodně se nesmí ukázat s tím již v továrně! Třebaš budou prohlížet, obracet kapsy naruby...

Ted' všechno musí zmizet, hned, hned, bez odkladu, pohled na nárožní hodiny – je ještě času až až...

Sladkých věcí má už nad hlavu. Tuhle je Nechlebova uzenárna. Ale proč si to dříve nerozmyslil... Ted' na dorty! Dá se do smíchu. Ber, dokud můžeš!

Hladká plocha zrcadla se leskne v uzenárně mezi kachlíky, jimiž je vyloužena zeď. Karlík se uvelebí u stolku a zahledí na svůj obraz. Rozcuchaný, ryšavý – Ale ať se smějí! Karlík je dnes pán, pán, dnes slaví hody, na jaké by tam ti mrkali – Prodavačka se baví s nějakým kudrnatým černovlasým člověkem, čert aby ji vzal i s tím chlapiskem, copak má Karlík času nazbyt? Tamhle kouří čerstvé párky. Hořčice... Tohle je něco docela jiného než u cukráře, sliny se mu sbíhají v ústech nějak podstatněji...

Jak rád by se Karlík mazlil s každým soustem! Ale čas letí... Na bílých hodinách naproti se zas ručička posunula o pět minut!

Vidíš, Karlíku, jaký jsi hlupáček, máš ruce od oleje a ted' v nich držíš párek! A pohled' ještě do zrcadla, ty špinavče! Ta čmouha po tváři, není to špatné znamení? Hořčice tě dráždí na jazyku – už dost, s rozumem, na takový přepych sis ještě nenavykl!

Neodolá... Jedna porce rosolu... chvěje se to na vidličce, Karlík těžce a úporně zápasí s příborem... snad se mu smějí, pročpak daly prodavačky hlavy dohromady?

Karlík ví, co je štěstí.

Ale ví také, že za půl hodiny třebaš...

Vyhazov!!!

Ach, nač na to myslet! Ale hlodavému pocitu úzkosti ne a ne se ubránit. Zavaluje ho jako lavina, hejno myšlenek zašumí Karlíkovou hlavou, smutné havraní hejno.

Přece ještě letí Karlík do nedalekého výčepu, skrčí se u volného stolu...

Hostinský se zdráhá, vždyť tomuhle červíkovi není patnáct let. Cože, pivo?

„De mi na sedmnáctej, pamatujte si!“ rozhorlí se Karel Mašek.

A odvážně nasazuje sklenici k ústům. Brzy už nemůže, tolik piva!

Přicházejí dva dělníci, dvě vrásčité tváře a posadí se u Karlíkova stolu.

„Koukej, to je vochlasta!“

„Kluku jedna, esi pak zmůžeš to pivo? Dyt' ti spadla pěna, che!“

Karlíkem najednou zalomcuje hněv. A dokáže to! Nechce se mu, žaludek mu ztěžkl v útrokách, žaludek se brání – ale Karlík pije, pije hrdinně až do dna.

„Bravo, rotfuks!“

Karlík neví, co znamená tohle slovo, zní tak cize... Ale cosi vlahého v tom tuší, nějakou lichotku. Poručí druhé pivo.

„Dovopravdy se nám tu nachměl!“

„Člověče!“

Poposedávají na židlích.

„Víš, ty holouši, že takový škvřnata jako ty nesměj chlastat? To je zakázaný, sou na to paragrafy!“

„Checheche!“

Ticho u stolu. Modravý závoj se odvinuje z cigarety.

„A my to na tebe šťouchnem!“

„To se ví!“

„Vylejou tě z řemesla!“

„Zavrou tě do polepšovny!“

„Už letím pro policajta!“

Žony – Žony s vrabčím srdíčkem – přitiskne sklenici k hrudi tak jako matka dítě, v očích mu víří strach a pohrdání, ostré slovo se mu dere na jazyk, ale utopí se v slinách, zuby se sevrou v bezmocném vzdoru –

„Koukej, ty vyžle, nemá to cenu, sme na tebe tady dva, vidíš, to pivo hezky sem!“

Napětí zakrouží kolem hlav.

„Poslouchej, žádný špásy! Hbitě!“

Karlík sebou ani nehne.

„No tak –“

A silné prsty se zaklíní pod Karlíkovy dlaně, jež úzkostně objímají sklenici, odtrhnou je a půllitr se stává jejich kořistí.

Zoufalá hořkost prochvěje chlapcovým nitrem jako chladný podzimní závan.

„Zlodějové!“

Usmějí se trochu, ale hned jim ztvrdnou tváře do přisnosti.

„Cos to řek, ty – ty zmetku!“

Karlík se chvěje po celém těle, je bledý, úžasně bledý, zaujal vyčkávací postoj. Ti dva se zachmuří ještě více, snad žertují. Ten, co sedí přímo proti Karlíkovi, silný jako býk, černovlasý, pozvedá sklenici k ústům, chlapcovy oči za ním.

Najednou – rozesmějí se, sotva popadají dech, staví půllitr před Karlíka, ještě strnulého soustředěnou pozorností.

„Koukej, koukej, jak ten holobrádek mrká na drát!“

„Tos ale měl nahnáný, že ti to sebereme, ty –“

„No tak, syčáku, co tu eště na nás vejříš! Chlastej, dyť sme se toho ani nedotkli!“

„Von nám nevěří, víš! Von si myslí, že sme mu to chtěli opravdu ukrást!“

„Chachacha, to je psina!“

Jako zmámen poslouchá Karlík ty řeči. Smějí se na plná ústa, ale Žony vstává... běží k hostinskému a zaplatí, nedopité pivo se zvadle žlutá na stole, dvě vrásčité tváře na něho kynou, avšak Karlík už peláší ven jako vyplašený srnec.

Je mu těžko.

Přešel se. V ústech cítí, jak se sladká příchut' mísí s hořčičnou a masitou, nejraději by se natáhl jak široký tak dlouhý –

A je mu dvojnásob zle, když se před ním objeví břichatá budova Slezákovy továrny, na jejíchž zdech blikají špinavá okna odrazy slunečního dne...

Hučí mu ještě v uších, ten výstup v hospodě. Cože jim to řekl? Zlodějové! Zlo-dě-jo-vé! Jak to slovo odporně řinčí!

Ale... Ne, ne, on sám... Co on sám!

Proč to neřekl sám sobě?

To bylo...

To byla pomsta!

A proč se nemstí také těmhle, jak ho tahali za nos!

Hlouposti!

Ale už je v bráně, už pospíchá po továrním dvoře, kde mu kynou vstříc bedny, žebříky a dvoukolky, vbíhá do zadních dveří...

Na čtyřce je pozdvižení.

Vzadu mezi mlčícími soustruhy se kupí Franta Sedláček, Zdeněk Bychl, Láda Herink, Skřivan, Pařízek, Rada, Veselý, ten, co před rokem přišel na fréze o dva prsty – a tam, Bože... Hájek, Hora, to je důvěrník závodního výboru, a ředitel Mareš, poznává ho po hlubokém hlase, a Honza Loriš, všecek rozechvělý – Karlíkovi se tmí v očích, hlava se mu motá – chtěl by obrátit...

„Mašku, pojď sem!“

Cože, vědí to už, byl neopatrný, zanechal stopy –

Najednou se k němu stočí deset pohledů.

„Mašku, ty jsi takovej vsudybyl, tady Lorišovi se ztratily všechny peníze, neviděls někoho? Nevíš o nikom?“ začíná mistr.

Tísavné mlčení.

„Nesmíš nic zatajovat,“ ozývá se Mareš.

Proč ho týrají, vědí-li všechno? Ale to není možné, nic nevědí, pranic, Karlíku, hlavu vzhůru, teď musíš pevně odpovědět, pevně a rázně, aby jim nezůstal ani stín podezření!

„Já vo tom nevím, pane řediteli!“

Zrudl. Horkost mu zaplála v tvářích.

„Vskutku? Mluv pravdu!“

Ach, nemotora! Prozradil se! Copak si neporučí, aby byl klidný?

„Nevím... prosím.“

„Nezapírej!“

„Ne... nevím.“

„Nebyl jsi dnes dopoledne v šatně?“

Karlík se zalyká. Dorty, párky, pomsta... ty nešťastné věci...

„Ne...“

„Pane ředitel, já jsem ho poslal do skladu! Musel jít teda přes šatnu.“

Zlobně blýsknou Karlíkovy oči.

„Tak co, Mašku!“

Chlapec slyší, jak mu bije srdce. Jako když kladivo zvoní o kovadlinu.

„Ne... nevzal jsem to! To není pravda!“

Bojuje se slzami. Marně se brání, přemohly ho.

„Vždyť nikdo neříká, Mašku, že jsi to vzal ty!“

Karlík pozvedá hlavu.

„Ne... vzal!“ Za chvíli z něho vyrazí: „To si Loriš všecko vymyslel, není pravda... neměl třeba... žádný... pe... ní... ze!“

„Já že neměl peníze! Nevěřte mu, von to udě!“

„Ty mlč!“ přehluší jej Hora.

„Nebudu mlčet! Udělal to! Já jsem ho minulou neděli zmydlil!“

„Mašku!“

Žony se ještě nevyplakal. Nové vlny slz zachvívají jeho hrudí. Ale ředitel Mareš, mistr Hájek, Hora, Pařízek, Rada ho najednou obklopí...

„Není to... pravda! Lže!“

„Co jste měli s Lorišem?“

Karlík znehybní.

Což si neumiňoval, že všechno poví, bude-li třeba, že poví i továrníkovi – ale teď se mu to zdá nanejvýš hloupé. Nač? Vymohl by si tím něco? Jen stále více by se zamotával do pavučin podezření, naléhavěji a dotěrněji by na něho útočili – Anebo se přiznat? Tohle je nesmysl, to nejde!

„Nic.“

„Loriši!“

„Prosím... nic... jen párkrát jsme se mázli, ale už je dobře...“

Zkoumavě pohlíží ředitel i dílovedoucí hochům do obličejů. Hájek polohlasem něco říká řediteli do ucha, ale Karlík tomu rozumí:

„Tenhle Mašek je dobrej, ten by se toho neodvážil.“

Karlíkovi se najednou vlévá do všech žil radostná míza.

„Loriši, proč jsi obviňoval Maška?“

„No, prosím – to jen tak –“ a Honza nejistě pomrkává. „Dyž von tohle povídá –“

„To nesmíš říkat!“

Karlík, teď už s protřenýma očima, ještě celý rudý, si dodává najednou odvahy.

„Chcete ještě něco vědět?“

„Jak ses dlouho zdržel, když jsi šel do skladu?“

„Prosím, jak jsem to dostal.“

„Pane Pařízku –“ promluví Mareš.

Prosebně pomrkává chlapec na svého parťáka. Starý, dobrý Pařízek!

„No, jako vobyčejně! Tak – pět minut!“

„Hm!“

Cože, věc je vyřízena? Ještě dávají hlavy dohromady – Mareš, Hájek, Hora, šeptají cosi... volají ještě Zdeňka Bychla, tovární sířena už houká, konec polední přestávky! Konec vyšetřování? Záhada neodkryta?

Ale Mareš kyne rukou – jdou na místo činu dolů do šatny, páni prohlížejí skříňku, otvírají, zavírají dvířka, Karlíkovi zlomyslně jiskří zrak, jen ať si lámou hlavu!

Všichni učedníci ze čtyřky tu stojí nečinně, mají dlouhou chvíli a psinu, rozmáhá se halas jejich hovoru, mistr Hájek se zamračeně rozhlédne a zavládne zas ticho... Těžko a malátno je Karlíkovi. Žaludek se bouří –

„Tak jim dáme pokutu, když se nikdo nepřizná.“

Závan nevole prošlehe tvářemi.

„Jo, pokutu,“ přikývne mistr Hájek. Ale Karlíkovo srdce si v tom okamžiku poskočí z nenadálé radosti. Po minutách, plných dehu a pláče, kdy si připadal jako dopadený vrah, kdy mu nejistota kroužila nad hlavou, takovýhle konec – Je mimo podezření! Hurá! Sláva! Jen se rozběhnout, rozepnout ruce –

Kdyby se jen hlava tak nemotala a žaludek konečně vyvrhl svůj těžký obsah! Noc je plna zoufalství.

I Karlík leží na zádech, horkost mu prochvívá celým tělem. Odkopne modře pruhovanou duchnu – nic to nepomáhá, bolesti v břichu se rozlévají do všech končin těla, dává se a vzdychá...

„To je s klukem! Cos to zase do sebe naládoval!“ přibíhá matka k chlapcovu lůžku.

„Vobrat se a dej pokoj! Člověk je celej udřenej! Chci spát!“

V mihotavém světle petrolejové lampičky se tyčí matčin stín, Karlík zpolavnímá její slova. Odkudpak přilétají? Jako z nějaké nekonečné dálky... To Honza Loriš...

Co je s Honzou Lorišem? Jakpak to bylo dnes ve vlaku? Stál tam tak u okna, smutně a zkroušeně...

Karlík ho vidí ve všech koutech, v temnotách svítí jeho postava jako přízrak.

Co to řekl dnes ve vlaku?

„Vidíš, vo ty prachy sem přišel!“

Matka se sklání nad synem.

„Karlíku, ty ses zvedl!“ utírá znečištěnou peřinu.

„No, kluku, je to moc zlý s tebou? Nebudeš přece teď marodit v létě?“

A Žony zas dává –

„No tak, vono to přejde!“ utěšuje ho.

Chudinka matka! Karlík se jí najednou přitiskne k nádrům, ovine ji okolo šíje ruku – a zas padá do polštářů – máma to dobře nechápe, jak by také mohla!

Kdyby věděla – Tohle pomyšlení nejvíc trýzní Karla Maška.

Honza... Co asi dělal, když přišel domů... Karlík zírá vytřeštěně před sebe.

„Ma... mi... von dostal...“

„Kdo?“

„Co myslíš, nařezali mu?“

„Vo kom to žvaníš?“

A Karlík zuřivě mávne rukama do prázdna.

„Mami, ma –“

„Blouzníš? Karlík fantazíruje, Ježíši!“

Její výkřik protrhne závoj noci, probudí otce, bratra –

„Hoří nám nad hlavou?“

„Karlík... podívejte se na něho... chudinka, má zápal mozkovejch blan!“

Teď se tmí nad chlapcem celá Maškova rodina.

„Nech ho vychnřt do rána, tyhle roupy ho přejdou!“ utěšuje ji otec, položí chlapci na čelo svou dlaň, na níž od dřiny ztvrdla všechna pokožka.

Ještě chvíli nad ním stojí, potom zhasínají a uléhají. Karlík se chce modlit. To nejhorší je pryč... zdá se mu, jako by se mu ulevovalo, ano... ale nový příboj nevolnosti ho zaplaví, Karlík by nejraději křičel... rozpálená hlava třesť obludy se vynořují před Karlíkovým zrakem... strop se mu rítí na hlavu.

Honza –

Ty můry ho rdousí, že ani nemůže nabrat dech, dostavují se nové křeče a lomčují chlapcovými útroby... zatíná zuby, hryže se do rtů...

Trest!

Konečně usíná, vysílen, unaven, spí tvrdým spánkem, až pátá hodina vtrhne do světnice s růžovým pokřikem vstávajícího dne.

Sobota je den výplaty. Zas sedí ve vrátnici Rezner a Dejdar, mzdoví úředníci, ještě chlapci. Zas se vine u okénka zástup učedníků, po jednom z každé dílny, Dejdarovy ruce sbírají mzdové pásky a Rezner podle čísel vydává plechovou krabičku za krabičkou, hoši se rozbíhají po dílnách a roznášejí mzdu.

Čtyřicet korun se modrá v Karlíkových rukou.

„Esi mi to zas někdo šlohne!“ prohodí Honza Loriš.

Za chvíli se rozkvílí siréna, zakrouží nad tovární střechou a náruč soboty obejmě tři sta umouněnců Slezákovy továrny. Na čtyřce zametají soustruhy, frézy, ponky, stroje už usnuly nedělním spánkem.

Karlík zastrkuje peníze do kapsy. Tak před dvěma dny ukryval v šatně, co nosil Honza v peněžence... Před dvěma dny se zmítal netrpělivou touhou rozběhnout se k Peterovým, dnes se bojí okamžiku, kdy nastane konec práce.

Ty dva dny!

Po těžké noci přišlo jitro, nasáklé únavou.

Honza Loriš, tentokrát už skutečný, ne a ne mu zmizet s očí. Stáli vedle sebe na chodbičce vlaku a mlčeli. Dílovedoucí Hájek přidělil Lorišovi práci na soustruhu hned vedle Karlíka. Nohy se chvěly pod chlapcem z Chrastiny. Nevyspání, noční příšery a nevolnost – to všechno mu ztížilo hlavu.

Co teď dělat?

Karlík nějak zváněl. V poledne sedí na prknech na továrním dvoře. Chlapci hrají kopanou. Míč poletuje od nohy k noze, pestrý chumel tu víří v sloupech prachu.

„Žony, poď si začutat!“

Jako stroj se zvedá. Postavili ho do branky. Protivníkův útok – jsou to hoši z dvojky, několik starších se k nim přidalo, život jim vjel do nohou – Karlík bez zájmu sleduje, jak vyčouhlý Baše obchází Frantu Sedláčka, teď posílá míč až před jeho branku, už je tu Standa Michálek, rána se mihne vzduchem, Karlík rozpráhne ruce, ale proletěla už brankou, kterou tvoří svlečené kabáty a čára v prachu.

„Di, ty!“

A Karlík odchází ze hry, jeho místo zaujme Vláda Herink. Nebaví ho to tu. Nebaví ho to ani dívat se.

Honza přichází si vypůjčit vrtačku. S nesmělým pohledem mu ji Karlík podává.

A tak se plouhá hodina za hodinou.

„Už ses zdravej?“ ptá se večer matka. „Jo,“ přisvědčuje chlapec, ale v duši cítí tíseň, svírá ho to jako okovy.

Co ho trápí?

Nejsi blázínek, Karlíku? Poskoč si vesele, hochu! Bouře se přehnala přes tvou hlavu. Byla to zlá zkušenost! Jen tak tak, že na to nepřišli. Měls vskutku namále. Vytrestalo tě to, vytrestala tě zmlsanost, chlapče, nezapomeneš na ošklivou noc předevírem! Raduj se! Zas se modrá nad tebou nebe a ty můžeš volně dýchat, svobodně, svobodně! Těžké mraky, nabobtnalé hromem, odpluly a červánky teď slaví podvečerní smír, Karlíku! Proč neběžíš na Křížek, když přijdeš z práce? Chlapci tam pasou krávy, víš, chlapci z Chrastiny, tvoji kamarádi! Bývá tam veselo, zapálí se oheň – Karlíku, mívals to tolik rád loni, hochu, rozpomeň se! Dívali jste se spolu přes chlumpy, jak zrudlá mračna pochodují od západu, jak z říčního úvalu vzlétá mlha a vlašťovky prošívají nebesa svým letem. Dnes bys mohl vyprávět o městě, o továrně, poslouchali by tě s otevřenými ústy, lokali by každé tvé slovo jako žíznivec doušek vody, lokali by tu trošku, již jim můžeš povědět, s pozorností nejdvěčnější.

Ale Karlík!

Smutně hledívá do Sázavy, do jejích zčeřených vln, kde se na hladině pohupuje tráva, kusy dřeva, všechno, co chtívá voda zhltnout a uchvátí na poklidných březích! Hledí na svůj ryšavý obraz, na obludu Žonyho –

Honza...

Zloděj...

Ne, tuhle hanbu...

Kdo mu pomůže? Komu se svěří? Bože, neví, kde mu hlava stojí v těch zmatených myšlenkách –

Teď v sobotu má dvě bankovky v kapse. Až přijde domů, matka se hned bude hlásit a on je musí odevzdat.

Není ještě doma!

Rozhodnutí zraje v Karlíkově duši.

A zraje v Karlíkovi odvaha.

Siréna už odhoukala. Všechno vybíhá z šera továrních dílen, slunci a vzduchu vstříc.

„Lidičky, slyšíte! Já jsem ty prachy našel! Von mi je nikdo nevzal!“

Honzův hlas vyrazí vysokým tónem přes tovární dvůr, deset postav vstane jako přimrazeno. Ale hned se v nich rozproudí život.

„Cože?“

„Halo, taky bys zasloužil! Tolik povyku pro nic za nic. Nemohl ses podívat líp do kapsy?“

Honza prohlíží bankovky, teď nějak zaváhá, překvapeně je obrací v dlani.

„Dyť ale já jsem neměl dvě dvacítky! Hele, co se to stalo? To nejsou mů peníze!“

Utvoří se okolo něho hlouček. Bankovky jdou z ruky do ruky, podiv, bezradnost.

„E, co! Buď rád, žes to našel, ne, dobrou chuť!“ a rozejdou se. Než Honzovi to vrtá v hlavě, tohle přece není samo sebou!

Na nádraží vyvolávají: „Osobní vlak...“ Honza, Karel a Pepík Žilka sedí na lavičce pod skleněnou klenbou. Žony má najednou plno řeči.

„To se ví, zas bude na neděli lejt. Musí to dycky přijít!“

Slunce se pokrývá mraky, světlo šedne.

„A proč by lilo! Copak je nebe zlomyslný? Koukej, vsadíme se, bude pěkně, uvidíš!“

„Vo co, Honzo?“

„Vo prachy, to se rozumí, ty!“

„Dyť nemám žádný!“

Po Karlíkově tváři se mihne červený stín, toho si hned Honza povšimne.

„No, nepovídej!“

„Nemám!“

„Copaks nedostal vejplatu?“

Je chvíli ticho mezi chlupci.

„Dostal. Nač bysme se ale sázeli! Dyž myslíš –“

Honzovou hlavou bleskne podezření.

„Žony, a vsadíme se! Vsadíme se, že bude hezky! No tak!“

„Ale ne!“

„Žádný vejmluvy!“

Lokomotiva vsupí do nádraží a Karlík se slabým úsměvem pozoruje, jak se na všech stranách vyrojili lidé, rozmačkané pláště, unuděné tváře, pokřik posluhů –

„Hele, Žony, ukaž mi vejplatu!“

Karlík ustrne. Cože? Nechce se mu věřit vlastnímu sluchu. Takhle ho zaskočit!

„Co ti je do ní!“

„A je mi, abys věděl!“ Karlík se vztyčí, ruce do kapes, postaví se proti Honzovi, jako by ho vyzýval.

„Nic neuvidíš.“

„Ale za to ty uvidíš! Koukej!“ pozvedá do výše dvě dvacetikoruny. „Znáš je?“ Karel Mašek mlčí.

„No počkej! Tak ty seš takovejhle lotr! No, uvidíš! To tys mi ukrad ve středu ty prachy a teďka tě hryzalo svědomí! Přece sem ptáčka chytil!“

Honzovy oči planou, je v nich hněv dravce, ubohý Žony jako by zkameněl. Takový konec tedy musela věc vzít! Teď, kdy již věřil, že svalil ze svého nitra dusivé břemeno, že protrhl tu neprodyšnou clonu úzkosti, která ho rdousila jako oprátka, všechna jeho dobrá vůle je marná... Proč to jen udělal! Proč nenechal všechno plavat! Nebylo by se na nic přišlo – Je pozdě, pozitří to oznámí Honza v kanceláři, už se nad Karlíkem zavírá temná hladina, vyház, vy-ha-zov!

„Hon-zo –“

„Eště bys brečel!“

„Prosím tě –“

Karlík se vrhne třeba Honzovi k nohám, není sebe mocen náhlým zděšením.

„Nepros! To není maličkost, ukrást!“

Karlíkovi se dělají mžitky před očima, zlá mlha ovinula nástupišť.

„Ty to – nepovíš, Honzo –“ úzkostně se tetelí ta slova, Honza by se nejraději usmál.

„Nepovím!“ opáčí se po Karlíkovi. „Teďka škemráš!“

„Nesmíš to – povědět –“

Najednou vyskočí Honzovi z úst:

„No, ty zrzoune, už si měl stejně namále, byli by tě už čapli! A vůbec seš ty dobrej. Eště teďka tam poletím, ne?“ Ušklíbne se. Karlíkova tvář se jasní. „Vem si ty svoje prachy, zrzoune, já už za to stejně doma dostal!“

Karlík nevěří. Ne, nevěří. Ptá se podruhé, ale Honza mu vkládá do dlaně dvě modravé dvacetikoruny...

„Ty seš ale sígr! Kdopak by to do něho řek!“

„Tak já ti, Honzo, děkuju... no a vodpustíš mi... že se nezlobíš, vid'...“

Honza ho chytí za ruku a zakrouťí jí, slzy se mu zalesknou bolestí v očích...
ach, jak rád ji v té chvíli snáš!

„To máš na pamětnou! A jak si myslím, zejtra pršet nebude!“

„No – nebude –“

Pepík Žilka pozoroval celý výstup zprvu lhostejně, pak zaraženě, nyní se však rozesmál, nakazil Honzu, nakazil Karlíka, stáli tu všichni tři v radostné bouři. Ale Pepík přece jen měl nejvíce smyslu pro skutečnost.

„Kluci, náš vlak vyjel už z tunelu!“

I.

„Tak pane Rousek, tady vám ho vedu!“

Bylo několik minut před sedmou, když Antonín Čížek, parták z teploměrárny, vstoupil se synem Jirkou do kanceláře starého dílovedoucího, jednoho z nejváženějších v Rahlerově továrně na jemnou mechaniku. Vedle se plní dílna. Nějak neohraně se připadá čtrnáctiletý Jirka v zbrusu nové kombiněze. Kdyby už trochu zrežnala, aby si naň každý neukazoval prstem!

„Vida! Teď tu budeme mít plno zdejších! Tuhle Mourek a Zlesa –“

„No jo! A kam taky má člověk strčit kluka! Standa je holičem – líbí se mu, jen co je pravda, ale víte, povídám, není nad tátovo řemeslo! V čem člověk vyrostě... Já vyrost v truhlařině, a dyž mi táta řek ortel... že musím totiž do fabriky, já byl celej pitomej z toho! Není nad tátovo řemeslo!“ Antonín Čížek pozvedá prst, jako by hrozil. Krátký trup a krátké ruce. Široká ramena. Levá noha zchromla, tak ho poznamenala válečná vánice. A ta hlava! Za zády se jí posmívají učedníci, když se ty věčně rozčuchané vlasy objeví na továrním dvoře. „Starej kokosník!“ pokřikují za ním a utíkají pryč, jak jen dovedou. Nikdo v továrně nemá tak velkou hlavu. Nikomu tak nevisí na tváři laloky masa, málokomu rozbrázdila léta tak hlubokými vráskami čelo.